

Дергачова В.В.

д.е.н., проф.

Колешня Я.О.

аспірант

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ІНФРАСТРУКТУРА АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ТА СТАН ЇЇ РОЗВИТКУ НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

***Анотація.** У статті розглянуто структуру системи інфраструктури агропромислового комплексу, що включає такі складові як установи оптової та роздрібної торгівлі, складське господарство, фінансові установи, науково-дослідні та освітні інститути, інформаційна інфраструктура, транспортна підсистема та органи стандартизації та сертифікації. Розглянуто важливість формування та підтримки на належному рівні інноваційної інфраструктури, що включає підприємства, організації, установи, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності в агропромисловому секторі. Особлива роль інноваційної інфраструктури відзначається у регіонах з великою кількістю малих підприємств. Проаналізовано основні дослідження, що визначають стан інфраструктури в окремих регіонах, зокрема в Чернігівській області. Виявлено, що незважаючи на високі показники у виробництві сільськогосподарської продукції, даний регіон має значні проблеми у транспортній інфраструктурі, недостатньо розвинуту освітню, інформаційну складові. Також негативні тенденції наявні у інноваційній інфраструктурі.*

***Ключові слова:** інфраструктура агропромислового комплексу; інноваційна інфраструктура; транспортна інфраструктура; інтегральний індекс динаміки розвитку інфраструктури.*

Dergachova V.V.

Koleshnia Y.O.

BANKING CONSUMER CREDIT: TRENDS IN DEVELOPMENT IN UKRAINE

***Annotation.** The article considers the structure of the infrastructure system of the agro-industrial complex, including such components as wholesale and retail institutions, warehousing, financial institutions, research and educational institutions, information infrastructure, transport subsystem and standardization and certification bodies. The importance of forming and maintaining an innovative infrastructure, including enterprises, organizations, institutions providing services to ensure innovation in the agro-industrial sector, is considered. A special role of innovation infrastructure is noted in regions with a large number of small enterprises. The basic researches determining a condition of an infrastructure in separate regions, in particular in the Chernigov area, are analyzed. It was revealed that despite the high indicators in the production of agricultural products this region has significant problems in the transport infrastructure, insufficiently developed educational, information components. Also, there are negative trends in the innovative infrastructure.*

***Keywords:** infrastructure of the agro-industrial complex; innovative infrastructure; transport infrastructure; integral index of the dynamics of infrastructure development.*

Дергачева В.В.

Колешня Я.А.

ИНФРАСТРУКТУРА АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА И СОСТОЯНИЕ ЕГО РАЗВИТИЯ НА ПРИМЕРЕ ЧЕРНИГОВСКОЙ ОБЛАСТИ

***Аннотация.** В статье рассмотрена структура системы инфраструктуры агропромышленного комплекса, включающего такие составляющие как учреждения оптовой и розничной торговли, складское хозяйство, финансовые учреждения, научно-исследовательские и образовательные институты,*

інформаційна інфраструктура, транспортна підсистема і органи стандартизації і сертифікації. Розглянуті важливість формування і підтримання на належному рівні інноваційної інфраструктури, включаючої підприємства, організації, установи, надаючі послуги з гарантування інноваційної діяльності в агропромисловому секторі. Особливу роль інноваційної інфраструктури відзначають в регіонах з великою кількістю малих підприємств. Проаналізовані основні дослідження, що визначають стан інфраструктури в окремих регіонах, зокрема в Чернігівській області. Виявлено, що незважаючи на високі показники в виробництві сільськогосподарської продукції, даний регіон має значущі проблеми в транспортній інфраструктурі, недостатньо розвинуту освітню, інформаційну складові. Також негативні тенденції мають місце в інноваційній інфраструктурі.

Ключові слова: *інфраструктура агропромислового комплексу; інноваційна інфраструктура; транспортна інфраструктура; інтегральний індекс динаміки розвитку інфраструктури.*

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Ефективність функціонування аграрного сектору значною мірою залежить не лише від продуктивності виробництва у сільському господарстві, а й від таких процесів, як поставка сировини чи готової продукції, її розподіл та доведення до споживача, збут її на оптовому та роздрібному ринках; складське господарство; регулювання фінансових потоків, кредитування, наукові дослідження у галузі; інформаційні потоки про стан зовнішнього та внутрішнього середовища тощо. Таким чином можна говорити про значний вплив обслуговуючих господарств (механізація, складське господарство, транспорт) та обслуговуючих галузей на результативність діяльності агропромислового сектору. Саме тому аналіз стану інфраструктури, виявлення проблемних слабких місць набуває великого значення, особливо в кризових умовах господарювання, в умовах високого рівня нестабільності середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розвитку інфраструктури досліджували Б. Губський, П. Гайдуцький, Ю. Коваленко, П. Саблук, І. Червен, О. Шпичак та інші. Проте досі дещо різняться підходи до виділення складових підсистем інфраструктури агропромислового комплексу. Крім того, сьогодні важливо здійснювати аналіз стану розвитку інфраструктури у розрізі окремих регіонів України.

Постановка завдання. Завданням роботи є виділення складових інфраструктури агропромислового комплексу та коротка характеристика найбільш важливих з них на прикладі Чернігівської області. Саме даний регіон, маючи досить складну ситуацію в інфраструктурі, займає передові позиції у виробництві сільськогосподарської продукції та її переробці.

Виклад основного матеріалу дослідження. За визначенням Головачової О.С. інфраструктура аграрного ринку включає в себе установи оптової та роздрібною торгівлі, складське господарство, фінансові установи, науково-дослідні та освітні інститути, інформаційна інфраструктура, транспортна підсистема та органи стандартизації та сертифікації (рис. 1) [1, с. 180]. При цьому автор зазначає, що сьогодні в Україні жоден з елементів аграрної інфраструктури не відповідає вимогам сучасного бізнесу [1, с. 179].

Російським науковцем Павленко І.В. інфраструктура АПК визначена як організаційно-економічна система інститутів, що забезпечує взаємозв'язок між структурними елементами агровиробничого ринку і створює умови для безперебійного функціонування його суб'єктів [2, с.28].

Автор розділяє інфраструктуру на внутрішню та зовнішню. Складовими частинами зовнішньої інфраструктури є машинно-тракторні станції, таропакувальна індустрія, техніко-впроваджувальні зони, інтегровані об'єднання і кооперативи, кредитно-фінансові установи, інформаційно-консультаційні служби і нормативно-правове забезпечення. Внутрішня інфраструктура представлена крім основних виробництв, що функціонують в рамках правового поля підприємства, так і тими, що забезпечують переробку сільськогосподарської продукції, вироблення різних видів енергії (електрична, теплова, газ, повітря, холод та ін.), а

також ремонт основних і оборотних коштів, складське господарство, технопарк, підрозділи суспільного харчування і соціальної сфери [2, с.28-29].

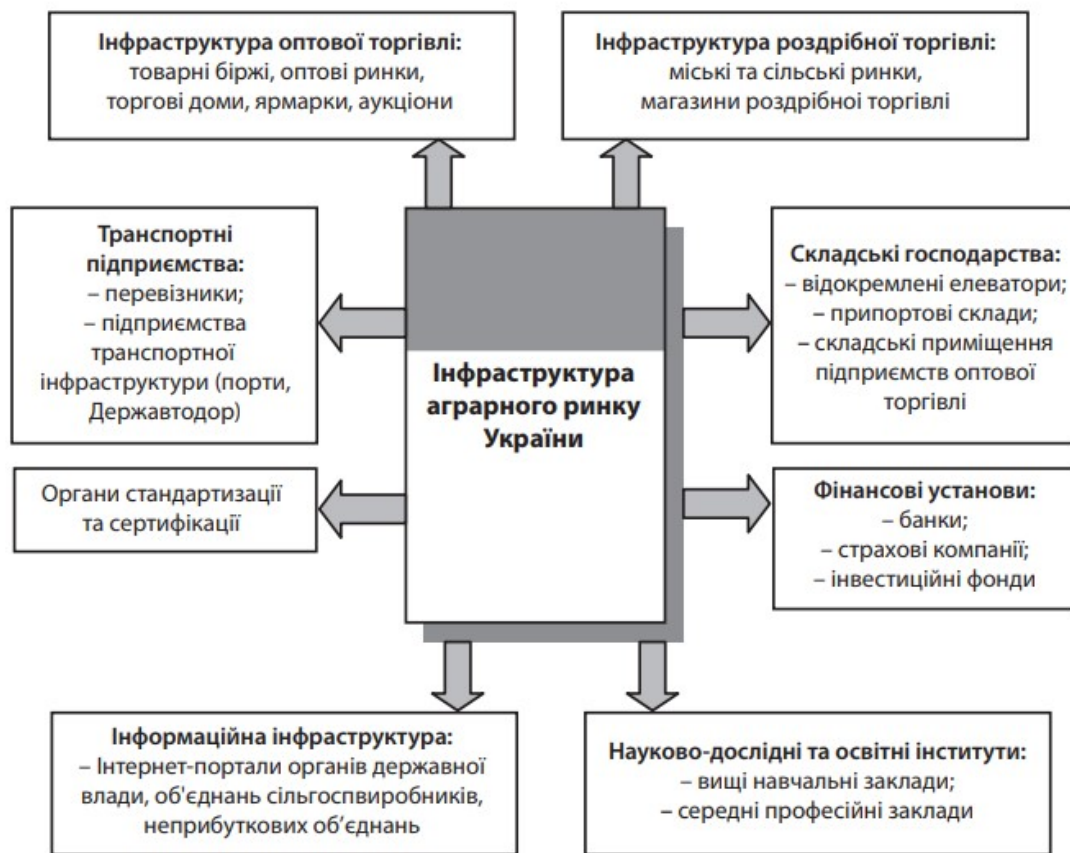

Рис. 1. Інфраструктура аграрного ринку України [1, с. 180]

Дослідження науковців показують, що проблемними в Україні є всі складові інфраструктури. У той же час всі вони знаходяться у взаємовпливному зв'язку – потребу у фінансових ресурсах складно закрити кредитними коштами чи інвестиціями, оскільки кредиторам чи інвесторам потрібно представити чіткий бізнес-план, що передбачає окупність інвестиції. Для цього потрібні специфічні знання, а отже – високий рівень розвитку освіти. Крім того, освітня сфера надає висококваліфікованих кадрів, що сприяє підвищенню продуктивності та ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств. Ефективне виробництво потребує ефективного функціонування логістики та транспортної складової, наявності розвинених ринків та бірж. Можливість експортувати продукцію, отримуючи таким чином дохід в іноземній валюті, вимагає нормативам та стандартам зарубіжних ринків, водночас потрібна гармонізація

вітчизняних та зарубіжних стандартів. Проблеми у будь-якій складовій створюватимуть загрозу для ефективного функціонування всього ланцюга.

Саме тому багато дослідників виділяють ще інноваційну інфраструктуру АПК. Згідно з Законом України «Про інноваційну діяльність», інноваційна інфраструктура – сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо) [3].

До об'єктів інноваційної інфраструктури в АПК відносяться: бізнес-центри, бізнес-інкубатори, технопарки, лізингові центри, фінансово-кредитні установи (кредитні спілки, інші установи взаємного кредитування, кредитно-гарантійні установи), інформаційно-консультаційні служби АПК; колегії та науково-технічні ради Міністерства аграрної політики та органи управління АПК у регіонах; фонди підтримки підприємництва, інвестиційні, інноваційні фонди і компанії, довірчі товариства, фондові і товарні біржі, інформаційно-консультативні установи, навчально-освітні заклади перепідготовки та підвищення кваліфікації, страхові компанії, аудиторські фірми [4, с. 117].

Інноваційна інфраструктура є особливо важливою у кризовий період, коли жорсткі умови ведення господарської діяльності вимагають застосування нових технік, технологій, підходів до господарювання тощо. Для багатьох підприємців екстенсивне виробництво є більш простим і зрозумілим, тому інновації мало застосовуються не лише у інфраструктурі, а й у самому процесі виробництва. Крім того, для аграрного ринку характерна недосконалість механізму залучення до відтворювального процесу ланок «наука-техніка-технології-виробництво» [5, с. 148].

Особливо гостро ця проблема відчувається в регіонах, де в структурі сільськогосподарського виробництва переважають господарства населення, адже їхній фінансовий та організаційний ресурс є значно нижчим, ніж у сільськогосподарських підприємств чи агрохолдингів, що значно зменшує потенціал розвитку інтегрованих інноваційно-орієнтованих аграрно-промислових

об'єднань типу аграрних кластерів чи агро-індустріальних парків. Водночас саме для малоземельних регіонів з високою часткою сільського населення, в яких переважають дрібні агровиробники, інтеграція в системі «сільськогосподарське виробництво – фінансове кредитування агросфери – інвестування сільгоспвиробників – аграрна наука та інновації – агроконсалтинг – переробна промисловість – агромаркетинг – збут», може дати максимальний ефект і спричинити найбільший стимулювальний вплив щодо поширення інновацій на аграрному ринку регіону [5, с. 148-149].

Чернігівська область є одним із перспективних регіонів України, що обумовлене її потужним природно-ресурсним, економічним і науково-технічним потенціалами, особливостями структури господарського комплексу, геополітичним положенням. За обсягом сільськогосподарської продукції область у 2016 році посідала 11 місце [6], при цьому в структурі агровиробників переважали підприємства (70% проти частки господарства населення 30%) [6], за статистичними звітами їх кількість становить 1120. Загалом у загальнодержавному виробництві продукції рослинництва область займає 3 місце по кукурудзі, 7 місце по картоплі, 7 місце – в зерновому господарстві, 10 місце у виробництві сої, 13 - цукрових буряків, 13 місце по соняшнику, 22 місце з вирощування овочів та 24 місце по плодово-ягідним культурам [7]. Щодо тваринництва, то ситуація наступна: по поголів'ю ВРХ та корів 4 та 5 місце, по поголів'ю свиней - 18, по поголів'ю птиці – 20. Молочне скотарство забезпечило регіону п'яту сходинку, м'ясна галузь двадцять друге місце, по виробництву яєць - двадцять перше [7].

Згідно з методикою оцінки та аналізу рівня інфраструктурного забезпечення аграрного сектору України, запропонованою Тарасенко А.В., Чернігівська область має середній рівень розвитку (рис. 2).

Рис. 2. Загальна оцінка рівня інфраструктурного забезпечення аграрного сектору України в розрізі областей [8, с. 22]

Згідно з аналітичним дослідженням, здійсненим у співпраці із Представництвом Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні, Чернігівська область зайняла 6 місце у рейтингу областей за інтегральним індексом динаміки розвитку інфраструктури, при цьому за окремими складовими інфраструктури найкритичніша ситуація з транспортною підсистемою (20 місце) та рекреаційною (17 місце) [9, с. 98]. Такий стан транспортної підсистеми є недопустимим з урахуванням важливості області - її територією проходять 63 дороги державного значення, з них дві належать до міжнародного транспортного коридору №9. Така важлива складова, як освітня підсистема зайняла 8 місце. Це говорить про те, що стан інфраструктури області можна оцінити як такий, що потребує негайного реформування та модернізації.

Проблеми з транспортною інфраструктурою значно впливають на діяльність підприємств агропромислового комплексу: так, українські аграрії можуть на неефективній логістиці втрачати до 20 дол. США на 1 т. продукції [10], а неякісне

дорожнє покриття змушує при перевезенні шукати альтернативні, часто більш довгі, маршрути.

Сільське господарство характеризується високою транспортністю, на транспортні та навантажувально-вивантажувальні роботи припадає 30–40 % витрат живої праці та 20 % матеріально-грошових засобів. Тому будівництво доріг з твердим покриттям, підвищення ефективності використання автомобілів, тракторів, живої тягової сили є важливими складниками ефективного функціонування аграрного сектору АПК [11, с. 178].

Освітня складова (інфраструктура знань) Чернігівської області теж не займає лідируючих позицій – за індикаторами освіти ІРМ-2012 рівень міжнародної конкурентоспроможності регіону становить менше 55% від значень індикаторів країн-лідерів [12, с. 18]. Всього у Чернігівській області налічується 16 вищих навчальних закладів.

Інноваційна структура регіону не відзначається високим рівнем розвитку. Авангардом її є Носівська селекційно-дослідна станція Миронівського інституту пшениці імені В.М. Ремесла НААНУ та Інститут сільськогосподарської мікробіології та агропромислового виробництва Національної академії аграрних наук України.

Обслуговуюча інфраструктура області знаходиться у стадії формування: на початок поточного року в 13-ти районах Чернігівській області зареєстровано 28 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів [7].

Ринки збуту продукції розвинуті дуже слабо, для збуту великих обсягів продукції виробники самостійно здійснюють пошук покупців.

Висновки. Чернігівська область, маючи досить високі показники у сільськогосподарському виробництві та займаючи перші позиції у структурі виробництва окремих видів продукції за регіонами, має середній рівень розвитку інфраструктури агропромислового комплексу. Це доведено не лише звітними даними, що можуть використовуватися при аналізі стану розвитку інфраструктури, а й конкретними показниками, розрахованими науковцями. Критичною є ситуація також у такій важливій в сучасних умовах господарювання

підсистемі як інноваційна інфраструктура. Все це може спричинити падіння виробничих показників у регіоні, при чому не лише у сільському господарстві. Саме тому проблема розвитку інфраструктури агропромислового комплексу має розглядатися і на державному, і на регіональному рівнях.

Література:

1. Головачова О. С. Проблеми та перспективи розвитку інфраструктури аграрного ринку України // Бізнес Інформ. – 2013. – №. 5. – С. 178-183.

2. Павленко И. В. Оценка состояния инновационного развития инфраструктуры агропроизводственного рынка региона // Интеллект. Инновации. Инвестиции. – 2017. – №. 10. – С. 28-31.

3. Закон України «Про інноваційну діяльність» // [Електронне джерело] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>

4. Дідур К. М. Інноваційна інфраструктура в АПК: проблеми та перспективи розвитку / К. М. Дідур // Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості: тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції, Львів, 14–16 травня 2015 року : до 50-річчя Інженерно-економічного факультету (Навчально-наукового інституту економіки і менеджменту) / Національний університет «Львівська політехніка» [та інші]. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 117–118.

5. Чемерис В., Душка В., Максим В. Розвиток інноваційної інфраструктури аграрного виробництва Львівської області // Agricultural and resource economics: international scientific e-journal. – 2017. – №. 3, № 2. – С. 145-158.

6. Статистичні дані Чернігівської області за 2006 рік [Електронне джерело] / Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/dw_regions/pdf/Чернігівська.pdf

7. Характеристика агропромислового комплексу області [Електронне джерело] / Сайт Чернігівської обласної державної адміністрації // Режим доступу: <http://cg.gov.ua/index.php?id=1730&tp=0>

8. Тарасенко А. В. Методика оцінки та аналіз рівня інфраструктурного забезпечення аграрного сектору України // Технологический аудит и резервы производства. – 2016. – №. 1 (3). – С. 19-24.

9. Інфраструктура регіонів України. Пріоритети модернізації. Аналітичне дослідження// ГО «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень», Фонд імені Фрідріха Еберта. - Київ, 2017. - 108 с

10. Аграрная инфраструктура и логистика: движение с препятствиями (АПК-Информ: ИТОГИ №8 (38)) [Електронне джерело] / АПК Информ // Режим доступу: <https://www.apk-inform.com/ru/agencynews/1085668#.WvAPIYiFPDd>

11. Смирнов І. Г. Інтегрована логістика АПК та її транспортна складова– суспільно-географічний аспект // Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія: Географія. – 2010. – №. 20. – С. 174-184.

12. Захарченко С. В. Освіта України та її регіонів у міжнародному вимірі конкурентоспроможності (оцінки за методологією IMD-lausanne) //Економічний вісник університету. – 2017. – №. 32 (1). – С. 13-20.

References

1. Holovachova O. S. Problemy ta perspektyvy rozvytku infrastruktury ahrarnoho rynku Ukrainy // Biznes Inform. – 2013. – №. 5. – S. 178-183.

2. Pavlenko I. V. Otsenka sostoyaniya innovatsionnogo razvitiya infrastruktury agroproduktivnogo rynku regiona // Intellect. Innovatsii. Investitsii. – 2017. – №. 10. – S. 28-31.

3. Zakon Ukrainy «Pro innovatsiinu diialnist» // [Elektronne dzherelo] / Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>

4. Didur K. M. Innovatsiina infrastruktura v APK: problemy ta perspektyvy rozvytku / K. M. Didur // Problemy formuvannia ta rozvytku innovatsiinoi infrastruktury: yevropeiskyi vektor – novi vyklyky ta mozhlyvosti: tezy dopovidei III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Lviv, 14–16 travnia 2015 roku : do 50-richchia Inzhenerno-ekonomichnoho fakultetu (Navchalno-naukovoho instytutu

ekonomiky i menedzhmentu) / Natsionalnyi universytet «Lvivska politekhnik» [ta inshi]. – Lviv : Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky, 2015. – S. 117–118.

5. Chemerys V., Dushka V., Maksym V. Rozvytok innovatsiinoi infrastruktury aharnoho vyrobnytstva Lvivskoi oblasti // Agricultural and resource economics: international scientific e-journal. – 2017. – №. 3, № 2. – S. 145-158.

6. Statystychni dani Chernihivskoi oblasti za 2006 rik [Elektronne dzherelo] / Rezhym dostupu: http://database.ukrcensus.gov.ua/dw_regions/pdf/Chernihivska.pdf

7. Kharakterystyka ahropromyslovoho kompleksu oblasti [Elektronne dzherelo] / Sait Chernihivskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii // Rezhym dostupu: <http://cg.gov.ua/index.php?id=1730&tp=0>

8. Tarasenko A. V. Metodyka otsinky ta analiz rivnia infrastruktornoho zabezpechennia aharnoho sektoru Ukrainy // Tekhnolohycheskyi audyt y rezervy proyzvodstva. – 2016. – №. 1 (3). – S. 19-24.

9. Infrastruktura rehioniv Ukrainy. Priorytety modernizatsii. Analitychne doslidzhennia// HO «Poliskyi fond mizhnarodnykh ta rehionalnykh doslidzhen», Fond imeni Fridrikha Eberta. - Kyiv, 2017. - 108 s

10. Agrarnaya infrastruktura i logistika: dvizheniye s prepyatstviyami (APK- Inform: ITOGI №8 (38)) [Elektronne dzherelo] / APK Inform // Rezhim dostupu: <https://www.apk-inform.com/ru/agencynews/1085668#.WvAPIYiFPDd>

11. Smyrnov I. H. Intehrovana lohistyka APK ta yii transportna skladova–suspilno-heohrafichni aspekt // Naukovi zapysky [Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho]. Seria: Heohrafiia. – 2010. – №. 20. – S. 174-184.

12. Zakharchenko S. V. Osvita Ukrainy ta yii rehioniv u mizhnarodnomu vymiri konkurentospromozhnosti (otsinky za metodolohiieiu IMD-lausanne) // Ekonomichnyi visnyk universytetu. – 2017. – №. 32 (1). – S. 13-20.